

เมืองนิมิตร ของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์:
ความฝันถึงโลกอันไม่ "ประเดี้ยวเพื่อประเดี้ยวแพบ"
ของนักอุดมคติ¹

Muang Nimit of M.R. Nimitmogkhol Nawarat:
The Vision of an Idealist

สถิตย์ ลีลาถาวรชัย
Satit Leelathawornchai

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษางานเขียนของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ เรื่อง *ความฝันของนักอุดมคติ* หรือ *เมืองนิมิตร* ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2487 บทความศึกษาภาวะเสถียรและไม่เสถียรที่แสดงตัวในสังคมอุดมคติในงานเขียนชิ้นนี้ การศึกษาพบว่า สังคมอุดมคติใน *ความฝันของนักอุดมคติ* มีความใกล้เคียงกับงานเขียนเรื่อง *Republic* ของ Plato และ *Utopia* ของ Thomas More ทั้งในด้านเนื้อหาและความพยายามปลูกสร้างภาวะเสถียรเหนือภาวะไม่เสถียร อย่างไรก็ตาม สังคมอุดมคติใน *ความฝันของนักอุดมคติ* ก็มีความแตกต่างอย่างชัดเจนจาก *Republic* ของ Plato และ *Utopia* ของ Thomas More กล่าวคือ สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลวางอยู่บนลัทธิบริโภคนิยมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ จากการศึกษาพบว่าสังคมอุดมคติใน *ความฝันของนักอุดมคติ* คือความพยายามสร้างภาวะเสถียรเหนือภาวะไม่เสถียรผ่านวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์และเอกภาพในปรัชญาบริสุทธิ์ การศึกษายังพบว่าภาวะเสถียรดังกล่าวถูกรบกวนและท้าทายด้วยภาวะไม่เสถียร โดยอธิบายผ่านแนวคิดวิพากษ์วิทยาศาสตร์และสัมบูรณ์นิยมในปรัชญาบริสุทธิ์ของนักคิดในกระแสหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาในการอภิปรายแนวคิดความสัมบูรณ์

¹บทความนี้ได้รับการตีพิมพ์และเผยแพร่ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการ ศิลปศาสตร์วิชาการ ครั้งที่ 1 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ วันที่ 5 สิงหาคม 2557

Abstract

This paper studies the novel *Muang Nimit (A Dream City)*² by M.R. Nimitmogkhol Nawarat, first published in 1944. The author explores the tension between the forces of stability and instability which play a part in the novel's construction of an idealistic society. The study finds that *Muang Nimit* can be read intertextually with Plato's *Republic* and Thomas More's *Utopia*, although the influence of industrial consumerism sets the idealistic society in *Muang Nimit* apart from both Plato's and More's idealisms. The study reveals that the construction of the idealistic society portrayed in *Muang Nimit* manifests the struggle to establish forces of stability over and against forces of instability through the scientific method and ontological unity/uniformity. Taking on post-war critiques of science and ontological absolutism, it is also found that the establishment of stability in the novel can be interrupted and contested by instability, which further problematizes the debate on the wholeness of being.

บทนำ

บทความนี้ศึกษาวรรณกรรมของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ เรื่อง *ความฝันของนักอุดมคติ* ซึ่งถูกแปลงชื่อในการตีพิมพ์ครั้งหลังเป็น *เมืองนิมิต* โดยผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจขึ้นต้นจากการแลกเปลี่ยนทรรศนะกับ พรเทพ คัชมาตย์ ในชั้นเรียนวิชาวรรณกรรมอังกฤษเมื่อหลายปีก่อน ในคาบเรียนหนึ่งของรายวิชาดังกล่าว สมาชิกในชั้นเรียนอภิปรายงานเขียนเรื่อง *Utopia* ของ Thomas More และในขณะที่ผู้เขียนพยายามอธิบายถึงภาวะไม่เสถียรที่แฝงเร้นอยู่ในอุดมคติอันเสถียรของสังคม Utopia ด้วยแนวคิดอันคลุมเครือ พรเทพได้ชี้ให้เห็นภาวะไม่เสถียรที่สว่างไสวและคอยเสียดแทงตัวท่อนดินร่นถ่างทอดอุดมคติอันเสถียร ความไม่เสถียรนั้นถูกกดทับในขณะเดียวกับที่ช่วยค้ำจุนให้อุดมคติอันเสถียรไม่ล้มครืน ความไม่เสถียรดังกล่าวปรากฏอยู่ในถ้อยคำประโยค และภาษาเดียวกันกับถ้อยคำ ประโยค และภาษาที่ค้ำจุนให้ Utopia คงเสถียรภาพในอุดมคติ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ภาวะไม่เสถียรนั้นก่อให้เกิดเสถียรภาพ

²The author follows Duangrudi Suksang's transliteration and translation of the novel's title (Suksang, 1994)

และเป็นเนื้อเดียวกับภาวะเสถียร พรเทพกำลังชี้ให้เห็นข้อความในทวิบทที่ถ่ายทอดการกระทำต่าง ๆ ของประชากรชาว Utopians ซึ่งล้วนเคลื่อนไหวดิ้นรนให้ประเทศในอุดมคติคงเสถียรภาพในอุดมคติอันไร้กาลเวลา ประชากรเหล่านั้นเคลื่อนไหวอย่างมตงานเพื่อซ่อมเปลี่ยนแปลงความเปลี่ยนแปลงของอาคารบ้านเรือนในนครให้คงสภาพถาวรไร้ความเปลี่ยนแปลง (More, 2012, p. 66)³ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเป็นความเปลี่ยนแปลงที่สกัดกันความเปลี่ยนแปลง อีกนัยหนึ่งก็คือ ความเปลี่ยนแปลงที่ต้านทานความไม่เปลี่ยนแปลง ผู้เขียนเห็นการปะทะและผูกกลืนของขั้วตรงข้ามอันคล้ายคลึงกันนี้ในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลใน *ความฝันของนักอุดมคติ* หรือ *เมืองนิมิตร*

ความเป็นมา

ทวิบทของนวนิยายเรื่อง *ความฝันของนักอุดมคติ* หรือ *เมืองนิมิตร* ของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล อ้างอิงถึงแนวคิดทางสังคม เศรษฐกิจ และวิทยาศาสตร์จากหลายสำนัก และสามารถใช้ศึกษาได้หลายแนวทาง แต่เพื่อสร้างกรอบการศึกษาที่ชัดเจน บทความนี้จะมุ่งศึกษาเฉพาะภาวะเสถียรและไม่เสถียรในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลผ่านวรรณกรรมเรื่อง *ความฝันของนักอุดมคติ* หรือ *เมืองนิมิตร* ประวัติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ ได้รับการบรรยายอย่างสังเขปโดยอรสม สุทธิสาคร (2534) ม.ร.ว.นิมิตรมงคลเกิดวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2451 เติบโตในพระอุปัชฌาย์ของกรมพระนครสวรรค์วรพินิต (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์) ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยทหารบกตั้งแต่ชั้นประถมจนจบหลักสูตรและเข้ารับราชการทหาร ม.ร.ว.นิมิตรมงคลเชี่ยวชาญวิชาภาษาอังกฤษ มีความสามารถในการประพันธ์ มีบุคลิก “พูดตรงกับใจคิด” และรักความถูกต้อง ม.ร.ว.นิมิตรมงคลถูกตัดสินจำคุกสองครั้ง ครั้งแรกถูกกล่าวหาว่าเข้ากับพระองค์เจ้าบรมเดชก่อกบฏต่อคณะราษฎร ครั้งที่สองถูกกล่าวหาว่าพยายามล้มล้างรัฐบาล ระหว่างถูกจองจำครั้งที่สอง ม.ร.ว.นิมิตรมงคลลอกเขียนหนังสือการเมืองเป็นภาษาอังกฤษชื่อ *The Sight of Future Siam* จนถูกเนรเทศไปเกาะเต่า ม.ร.ว.นิมิตรมงคล ได้รับการปล่อยตัวเมื่ออายุสามสิบปลาย

³“... among the Utopians all things are so regulated that men very seldom build upon a new piece of ground, and are not only very quick in repairing their houses, but show their foresight in preventing their decay, so that their buildings are preserved very long with but very little labour, and thus the builders, to whom that care belongs, are often without employment, except the hewing of timber and the squaring of stones, that the materials may be in readiness for raising a building very suddenly when there is any occasion for it.”

และได้สมรสในเวลาต่อมา แต่ด้วยสังขารอัน “กรอบเกรียม” จากเกาะเต่า ม.ร.ว.นิมิตรมงคลจึงป่วยด้วยวัณโรคและเสียชีวิตเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.2492 ด้วยอายุเพียง 39 ปี

บรรจบพันธุ์ นวรัตน์ ณ อุรุยา (2494) สด คุรุมะโรหิต (2492) และ อรสม สุทธิสาคร (2534) เชื่อว่า ม.ร.ว.นิมิตรมงคลไม่มีส่วนรู้เห็นในกบฏพระองค์เจ้าวรเดช เนื่องจาก ม.ร.ว.นิมิตรมงคลไม่ฝักใฝ่การเมืองเป็นการส่วนตัว อย่างไรก็ตาม อรสม สุทธิสาคร (2534) ได้เพิ่มเติมว่า ม.ร.ว.นิมิตรมงคลเริ่มสนใจการเมือง สังคม และเศรษฐกิจอย่างจริงจังเมื่อต้องโทษจำคุก ม.ร.ว.นิมิตรมงคลใช้เวลาในเรือนจำศึกษาหนังสือทฤษฎีปรัชญาการเมืองและวิทยาการต่าง ๆ ของตะวันตก และหยิบยืมแนวคิดเหล่านั้นมาพัฒนาเป็นข้อเขียนต่าง ๆ ที่ถูกผลิตขึ้นระหว่างต้องโทษ รวมถึงหนังสือเรื่อง *The Sight of Future Siam* ที่กล่าวถึงแล้วก่อนหน้านี้ หนังสือภาษาอังกฤษเล่มดังกล่าวได้ถูกทำลายตั้งแต่เจ้าหน้าที่เรือนจำตรวจพบและเป็นเหตุให้ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลถูกเนรเทศไปเกาะเต่า แต่หลังจากที่ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลพ้นโทษ เจ้าโครงของสังคมอุดมคติในหนังสือเล่มที่ถูกทำลายนี้ก็ได้รับการถ่ายทอดอีกครั้งเป็นภาษาไทยภายใต้ชื่อ *ความฝันของนักอุดมคติ* ซึ่งต่อมาได้ใช้ชื่อว่า *เมืองนิมิตร* และได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ.2487

นวนิยายเปิดฉากด้วยการปล่อยตัวนักโทษชื่อ รุ่ง จิตเกษม ผู้ต้องคดีปราศรัยโจมตีรัฐบาลคณะราษฎร รุ่งเป็นตัวละครเอกและกระบอกเสียงความนึกคิดของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล และเป็นลูกขาวนาที่จบการศึกษาด้านชีววิทยาจากประเทศอังกฤษด้วยทุนเล่าเรียนหลวง ตลอดเวลา รุ่งเชิดชูอุดมคติเหนือลาภยศเงินทองและผิดหวังกับคณะราษฎรที่ดูเหมือนจะยึดอำนาจเพื่อจัดตั้งระบอบเผด็จการ “ฟาสซิสต์” อันกดขี่ข่มเหง ชีวิตหลังพ้นโทษของรุ่งต้องเผชิญกับความตายของคนรักเก่า การตกงาน และความสิ้นหวัง สิ่งที่สวยงามเพียงไม่กี่อย่างที่รุ่งได้พบหลังพ้นโทษคือ อุไรวรรณ หญิงสูงศักดิ์ที่รุ่งเชิดชูไว้ในอุดมคติ และความสำเร็จในการเป็นนักประพันธ์เชิงสังคมอุดมคติ แนวคิดอันยืดยาวของสังคม “Utopian” ในแบบของรุ่งถูกถ่ายทอดผ่านบทสนทนาระหว่างรุ่งกับอุไรวรรณและพี่ชายของเธอชื่อว่า วีรพันธุ์ ผู้เป็นนายทหารในตอนท้าย ความรักที่รุ่งมีต่ออุไรวรรณเป็นอันต้องพังทลาย พร้อมกันกับที่รุ่งถูกยึดข้อหาล้มล้างรัฐบาลอีกครั้ง (นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว., 2534)

ตรีศิลป์ บุญขจร (2542) มองว่า อุดมคติที่ถูกถ่ายทอดใน *ความฝันของนักอุดมคติ* คือการเผชิญหน้ากับสภาพสังคมไทยที่สับสนวุ่นวาย “ไร้ระเบียบ” ในช่วงเวลาที่ระเบียบเก่าถูกทุบทำลายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากนี้ สังคมอุดมคติในนวนิยายยังมีลักษณะหลักหนึ่งเนื่องจากเป็นความฝันที่ไม่มีพื้นที่ในโลกความจริง บุษบา บัวสมบุรณ์

(2536) มองว่า *ความฝันของนักอุดมคติ* คือผลผลิตของอุดมคติที่แน่นยำ “ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน” หรือ “ภารดรภาพ” ของสมาชิกในสังคม ทั้งในระดับประเทศและในระดับโลก ซาดีซาย เทพแปง (2540) มองว่า สังคมอุดมคติใน *ความฝันของนักอุดมคติ* มิได้เป็นเพียงอุดมคติในโลกความฝัน แต่เป็นผลผลิตของการหลอมรวมแนวคิดและทฤษฎีทางการเมืองทั้งของนักคิดไทยและต่างประเทศ พัทรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (2541) จัดนวนิยายเรื่องนี้ไว้ในกลุ่มวรรณกรรม “ที่ให้อ่านคิดแก่ผู้อ่าน” ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของวรรณกรรมที่ถูกผลิตช่วงหลังสมัยรัชกาลที่ 7 โดยในกระแสดังกล่าวนั้น นักเขียนมักผลิตนวนิยายที่เน้นความบันเทิง วันดี ศรีสวัสดิ์ (2544) มองว่า *ความฝันของนักอุดมคติ* สะท้อนแนวคิดทางปรัชญาของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลที่มุ่งแก้ไขจัดระเบียบใหม่ให้กับโลกวิวัฒน์ อินทรพร (2553) มองว่า แก่นเรื่องหลักของ *ความฝันของนักอุดมคติ* ไม่ใช่การนำเสนอภาพสังคมอุดมคติ แต่เป็นการรณรงค์ให้ผู้อ่านเล็งเห็นถึงความสำคัญของอุดมคติ หรือ “อุดมทัศน์” ในฐานะแนวทางในการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล และแม้อุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลที่สื่อผ่านตัวละครเอกจะเป็นเพียง “อุดมทัศน์” ที่ไม่มีทางเป็นไปได้ในโลกความจริง แต่ก็มี ความ “ทันสมัย” และสามารถปรับใช้ได้จริงในสังคมไทย หรืออย่างน้อยก็สามารถสะท้อนปัญหาในสังคมไทยแม้กระทั่งในปัจจุบัน

จากความเห็นของนักวิชาการที่เคยศึกษา *ความฝันของนักอุดมคติ* ทั้งหมด มองเห็นคุณูปการที่งดงามในอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล แม้บางท่านจะตั้งคำถามกับผลสัมฤทธิ์ในเชิงปฏิบัติเมื่ออุดมคติถูกดึงเข้าสู่โลกความจริง อย่างไรก็ตาม ฐนุพล ใจจริง (2552) พบว่า หลังจากพ้นโทษ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลได้ร่วมกับ คีฤทธิ ปราโมทย์ จัดตั้งพรรคก้าวหน้า ซึ่งเป็นพรรคการเมือง “กลุ่มรอยัลลิสต์” ที่มุ่งต่อต้านคณะราษฎรภายใต้ ปรีดี พนมยงค์ โดยกลุ่มการเมืองที่ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลฝึกฝนนั้นมุ่งทำลาย “กลุ่มปรีดี” ด้วยวิธีการก่อวินาศกรรมต่าง ๆ ซึ่งสร้างความรำคาญให้กับประชาชนและเป็นผลให้พรรคก้าวหน้าเสื่อมความนิยมในหมู่ประชาชนในที่สุด หากข้อมูลของ ฐนุพล เป็นจริง ชีวิตของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลก็อาจมิได้ถูกชี้นำด้วยอุดมคติดังตัวละครรุ่นที่นำเสนอในนวนิยาย อย่างไรก็ตาม ม.ร.ว. นิมิตรมงคลได้แสดงทรรศนะหลายจุดในนวนิยายที่ออกจะดูห่างไกลจากการเป็น “รอยัลลิสต์” และนักก่อวินาศกรรมทางการเมือง และอาจไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดสินคุณค่าของการกระทำในชีวิตปฏิบัติของนักเขียนผู้นี้ เพราะสิ่งที่บทความสนใจคือ ภาวะที่แฝงอยู่ในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลในนวนิยายเรื่อง *ความฝันของนักอุดมคติ*

อนึ่ง เนื่องจากบทความนี้ศึกษาการสร้างแนวคิดสังคมอุดมคติในตัวบทนวนิยาย และเนื่องจากการสร้างสังคมอุดมคติในนวนิยายใช้บทสนทนาในการขับเคลื่อนแนวคิด (dialogue driven) บทความจึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์ในบทสนทนาและบทบรรยายต่าง ๆ

ของตัวละครที่เกี่ยวกับการสร้างสังคมอุดมคติ มากกว่าเหตุการณ์ ประเด็น และนัยอื่น ๆ ที่ทับซ้อนอยู่ในงานเขียน⁴ นอกจากนี้ บทความยังมุ่งศึกษาพลังทางมโนทัศน์และปัญหาในเชิงมโนทัศน์ที่ควบคุมและแอบแฝงอยู่ในการสร้างสังคมอุดมคติของตัวบทนวนิยาย บทความจึงปฏิบัติต่อข้อความที่คัดเลือกจากตัวบทในฐานะพื้นที่ทางความคิดมากกว่าข้อความในฐานะของสารในการสื่อความหมายในการอ่านแบบปิด (close reading) ด้วยจุดมุ่งหมายดังนี้ การศึกษาในบทความจึงใช้วิธีการสกัดระบบวิธีคิดในเชิงมโนทัศน์จากตัวบทที่เกี่ยวข้องกับสังคมอุดมคติ ก่อนระบุชี้ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากมโนทัศน์ในระบบวิธีคิดดังกล่าว

การอ่านข้ามตัวบท

“เขาเป็นนักฝันอย่างที่เราเรียกว่า Utopian” (p. 159) คำพูดของตัวละครวีรพันธุ์ที่อธิบายลักษณะวิธีคิดของรุ่งคือจุดเดียวใน *ความฝันของนักอุดมคติ* ที่ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลทิ้งคำที่พาดพิงถึง Utopia ทว่าตัวละครวีรพันธุ์ใช้คำคุณศัพท์ดังกล่าวในฐานะคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่หมายถึงบุคคลที่ยึดมั่นในอุดมคติอันเป็นไปไม่ได้ และได้พาดพิงถึงหนังสือ *Utopia* ของ Thomas More แต่อย่างใด แม้คำว่า “utopia” จะเกิดขึ้นครั้งแรกโดย Thomas More ในหนังสือเรื่องดังกล่าว (Adams, 2003) อย่างไรก็ตาม นักวิชาการไทยผู้เคยศึกษา *ความฝันของนักอุดมคติ* เช่น ตรีศิลป์ บุญขจร และ วีรวัฒน์ อินทรพรต่างลงความเห็นว่า สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลในนวนิยายเรื่องนี้ คงได้รับอิทธิพลไม่มากนักจากหนังสือ *Utopia* ของ Thomas More ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดจากหนังสือ *Republic* ของ Plato อีกทอดหนึ่ง แม้สังคมอุดมคติใน *ความฝันของนักอุดมคติ* จะผสานแนวคิดของนักทฤษฎีสังคมศาสตร์และเศรษฐศาสตร์อย่าง Rousseau หรือ Marx รวมถึงแนวคิดของนักจิตวิทยาและนักวิทยาศาสตร์ชาวตะวันตกสมัยใหม่ท่านอื่น ๆ ในการสร้างสังคมอุดมคติที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง เนื่องจากนักวิชาการไทยผู้เคยศึกษาวรรณกรรม *ความฝันของนักอุดมคติ* ต่างชี้ต้นสายของแรงบันดาลใจในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้ไปที่ *Utopia* ของ Thomas More และ *Republic* ของ Plato การอ่านข้ามตัวบทระหว่าง *ความฝันของนักอุดมคติ* ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล กับหนังสือตะวันตกทั้งสองเรื่องดังกล่าวจึงอาจเป็นสิ่งจำเป็น และอาจเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะของสังคมอุดมคติในนวนิยายไทยเรื่องนี้

⁴ ในบทความ “เมืองนิมิต: “อุดมมทัศน์” ของนักอุดมคติ” วีรวัฒน์ อินทรพร (อ้างอิงแล้ว) ได้ศึกษานัยยะสำคัญของโครงเรื่องใน *ความฝันของนักอุดมคติ* ไว้อย่างละเอียด โดยเชื่อมโยงพัฒนาการของโครงเรื่อง (plot) กับแก่นเรื่อง (theme) ของนวนิยาย

นักวิชาการตะวันตกส่วนใหญ่ต่างยอมรับว่า *Utopia* ของ Thomas More เป็นหนังสือที่ได้รับแรงบันดาลใจจาก *Republic* ของ Plato และแนวคิดเรื่องเสถียรภาพก็ปรากฏอย่างชัดเจนในงานเขียนทั้งสอง กระนั้น หนังสือทั้งสองก็มีข้อแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด *Republic* ของ Plato คือหนังสือปรัชญาที่มุ่งหาความหมายของแนวคิดความยุติธรรม โดยเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามกับแนวคิดความยุติธรรมที่ผู้คนส่วนใหญ่เข้าใจเพื่อนำไปสู่บทสรุปที่ว่า ความยุติธรรมที่แท้ก็คือการที่บุคคลรู้จักที่ทางของตน ซึ่งเป็นภาวะที่เกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลรักษาสอดคล้องภาพทางจิต (*Plato, 1973, p. 134*)⁵ และการรักษาดุลยภาพทางจิตนี้จะเป็นไปได้ก็ด้วยการพยายามแสวงหาลมจิตด้วย “เหตุผล” (*reason*) อันเผยให้เห็น “ความจริง” (*Truth*) ซึ่งจะทำให้จิตสามารถรักษาดุลยภาพนั้นได้ และผดุงไว้ซึ่งภาวะยุติธรรม (*p. 296*)⁶ นครรัฐในอุดมคติของ Plato ซึ่งแสดงภาพสังคมอันแบ่งลำดับชนชั้นและหน้าที่ต่าง ๆ กันของพลเมือง เป็นเหมือนเครื่องมือที่ใช้ขยายความแนวคิดความยุติธรรมดังกล่าว นครรัฐของ Plato จึงเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาที่อธิบายความหมายของแนวคิดความยุติธรรมซึ่งมีแก่นสารอยู่ในจิตของบุคคล

Utopia ของ Thomas More หยิบเอาสังคมแห่งความยุติธรรมในอุดมคติอันประกอบไปด้วยชนชั้นของ Plato มาสร้างใหม่ แต่ไม่ได้มีใจความหลักที่ความยุติธรรมในอุดมคติเช่นเดียวกับ Plato มโนทัศน์ในหนังสือเรื่องนี้มีร่องรอยของวิธีคิดแบบสุขนิยม (*hedonism*) โดยมุ่งเน้นการแสวงหาความสุขทางจิตตามสภาวะของ “กฎธรรมชาติ” ซึ่งจะเป็นไปได้ก็ด้วยการปลดแอกจิตใจจากความพะว้าพะวังต่อวัตถุ (*More, 2012, p. 86*)⁷ ดินแดน *Utopia* ของ Thomas More คือรัฐที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเสียดสีความฉาบฉวย ฟุ้งเฟ้อ ละโมบ และกระหายสงครามของยุโรปในต้นศตวรรษที่ 16 ดินแดน *Utopia* จึงเป็นรัฐที่บ่อนเซาะพลังทางการเมืองเพื่อระงับการต่อสู้ในเชิงวัตถุนิยม และรณรงค์ในเรื่องความสุขแบบมัธยัสถ์ตามวิถี “ธรรมชาติ” ด้วยกลไกอันคอยกดทับความละโมบ

⁵ ดู บรรพ 4 ใน *Republic*: “... the just man ... sets in order his own inner life, and is his own master and his own law, and at peace with himself ...”

⁶ บรรพ 10 ใน *Republic* กล่าวถึงพลังของวรรณกรรมที่หลอกลวงผู้เสพให้ออกห่างจาก “เหตุผล” และ “ความจริง” และบั่นทอนดุลยภาพของจิต: “... every sort of confusion is revealed within us; and this is that weakness of the human mind on which the art of conjuring and of deceiving by light and shadow and other ingenious devices imposes, having an effect upon us like magic.”

⁷ “There is a party among [the Utopians] who place happiness in bare virtue; others think that our natures are conducted by virtue to happiness, as that which is the chief good of man. They define virtue thus—that it is a living according to Nature, and think that we are made by God for that end; they believe that a man then follows the dictates of Nature when he pursues or avoids things according to the direction of reason.”

พึงเพื่อของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม พลังของปรัชญาคลาสสิกกรีกในแนวเหตุผลนิยม (rationalism) ดังเช่นปรัชญาของ Plato ก็ยังคงมีบทบาทต่อการสร้างมโนทัศน์ในหนังสือเรื่องนี้ของ Thomas More ดินแดน Utopia คือดินแดนแห่งความสุขบนเสถียรภาพที่เกือบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงผันผวนใด ๆ ซึ่งความสุขนั้นสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติอันเป็นวิถีขั้นสูงที่สอดคล้องกับภาวะ “ความจริง” ตามแนวทางปรัชญาบริสุทธิและเหตุผลนิยมในปรัชญาคลาสสิกกรีก ภาวะ “ธรรมชาติ” ดังกล่าวในความหมายของ Thomas More จึงไม่ใช่ภาวะแห่งสัจยชาติญาณ หากแต่เป็นภาวะขั้นสูงที่เข้าถึงได้ด้วยการเรียนรู้และการพัฒนาสติปัญญา ประชาชนชาว Utopia ทุกชนชั้นจึงได้รับการปลูกฝังให้ฝึกฝนการเล่าเรียนในฐานะประชากรแห่งชีวิตวิจิตรญาณ (vita contemplativa) แม้แต่ผู้คนที่ไม่ได้อยู่ในชั้นปัญญาชนก็ยังได้รับการสนับสนุนให้ฝึกฝนทางสติปัญญาเพื่อให้สามารถเข้าใจภาวะธรรมชาติขั้นสูงนี้ให้ได้มากที่สุดตามแต่ศักยภาพของแต่ละบุคคล (More, 2012, p. 83)⁸ จึงอาจกล่าวได้ว่า มโนทัศน์ในหนังสือ *Utopia* ของ Thomas More วนเวียนอยู่กับหลักการสุขนิยมบนวิถีทางเหตุผลนิยมในปรัชญาบริสุทธิ

หากจะเปรียบเทียบ *ความฝันของนักอุดมคติ* ของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล ในเชิงมโนทัศน์กับหนังสือทั้งสองเรื่องทีกล่าวไว้ก่อนหน้านี้อาจกล่าวได้ว่า *ความฝันของนักอุดมคติ* วางอยู่บนมโนทัศน์แบบสุขนิยมดังเช่นงานของ Thomas More หากแต่เป็นสุขนิยมที่วางอยู่บนฐานคิดแบบประโยชน์นิยม (utilitarianism) ในยุคอุตสาหกรรม ลักษณะของสังคมอุดมคติในนวนิยายเรื่องนี้มีส่วนที่คล้ายคลึงกับทั้งนครรัฐใน *Republic* ของ Plato และ *Utopia* ของ Thomas More โดยสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล ใฝ่ฝันถึงความยุติธรรมในสังคมโดยที่มิได้ปฏิเสธการแบ่งชนชั้นเช่นเดียวกับนครรัฐของ Plato และเรียกร้องให้เกิดกลไกการระงับความละโมภของมนุษย์เช่นเดียวกับนคร *Utopia* ของ Thomas More กระนั้น ด้วยยุคสมัย บริบททางสังคม ความเป็นปัจเจกของนักเขียน และอิทธิพลแนวคิดของนักทฤษฎีสมัยใหม่และคลาสสิกใหม่ สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลจึงวางอยู่บนพื้นฐานวิธีคิดที่แตกต่างจาก *Republic* ของ Plato และ *Utopia* ของ Thomas More อย่างชัดเจน ความยุติธรรมที่ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลใฝ่ฝันถึงคือการที่ปัจเจกบุคคลสามารถประกอบสัมมาชีพด้วยความสุขและความภาคภูมิใจตามแต่จริตของแต่ละบุคคลจะนำพา และบุคคลทุกคนจะต้องสามารถเข้าถึงปัจจัยในการบริโภคได้อย่างเท่าเทียม จึงอาจกล่าวได้ว่า ม.ร.ว.นิมิตรมงคลรณรงค์ให้เกิดความยุติธรรมทาง

⁸“... their children and a great part of the nation, both men and women, are taught to spend those hours in which they are not obliged to work in reading; and this they do through the whole progress of life.”

กายภาพในสังคมโดยมิได้รณรงค์เรื่องการฝึกฝนทางจิตด้วยเหตุผลชั้นสูงเพื่อให้เข้าใจความยุติธรรมดังเช่นอุดมคติของ Plato ดังที่ได้กล่าวมา

และในขณะที่กลไกของสังคม Utopia ในงานของ Thomas More รณรงค์คุณธรรมแห่งความประหยัดเพื่อความสุขอันไร้ความพะวงต่อวัตถุ ในขณะที่แก้วแหวนและหินมีค่าต่าง ๆ ใน Utopia เป็นเพียงของเด็กเล่น (More, 2012, p. 79) ⁹ และในขณะที่ที่ประชาชนชาว Utopia ต่างก็มีความสุขกับชีวิตอันเรียบง่ายมัธยัสถ์ตามวิถี “ธรรมชาติ” สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลกลับมิได้ปฏิเสธการบริโภค แต่กลับส่งเสริมให้ประชากรเสพแสวงหาความสุขด้วยการบริโภคจากผลผลิตทางอุตสาหกรรมอันบริบูรณ์ สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลคือดินแดนที่ประชากรสามารถบริโภควัตถุและผลผลิตทางอุตสาหกรรมได้มากที่สุดอย่างทั่วถึงกัน กลไกการควบคุมความละโมภของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลกลับกลายเป็นการควบคุมเพื่อมิให้กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งร่ำรวยผิดปกติ ในขณะที่คนอีกกลุ่มต้องทนทุกข์ทรมานอยู่กับความยากจน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อุดมคติทางเศรษฐกิจของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลมุ่งเน้นที่การกระจายความมั่งคั่งให้ทั่วถึงโดยไม่ให้กระจุกตัวอยู่กับบุคคลหรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง ในความคิดของตัวละคร รุ่ง รถยนต์ คือสัญลักษณ์แห่งความทันสมัยและฟุ้งเฟ้อ และควรได้รับการกระจายสู่คนในทุกระดับ “นายชวัลลภมีรถยนต์ 5 คันหรือจะซื้ออีกได้ก็ช่างเถิด แต่ขอให้คนอื่น ๆ สามารถซื้อได้บ้างอย่างน้อยคนละหนึ่งคัน” (p. 130) และแม้ “รู้จะเป็นคนนอกศาสนาเงิน” (p. 123) แต่ตัวละครรุ่ง ในฐานะกระบอกเสียงทางความคิดของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลก็มิได้ปฏิเสธการบริโภคอย่างฟุ้งเฟ้อดังเช่นประชาชนชาว Utopia ในงานเขียนของ Thomas More ซึ่งมีน้ำเสียงและทรรศนะที่รังเกียจการบริโภคในทุกกรณี สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลจึงวางอยู่บนบริบทของสังคมบริโภคนิยมในยุคอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่

ในขณะที่ Plato โหยหาความยุติธรรมที่มีต้นสายจากจิตแห่งเหตุผล ความยุติธรรมของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลคือการที่บุคคลสามารถประกอบอาชีพตามแต่จริตและธรรมชาติส่วนตัวซึ่งน่าและสามารถเข้าถึงปัจจัยในการบริโภคได้อย่างทั่วถึง และในขณะที่ประชาชนชาว Utopia ของ Thomas More ต่างมีความสุขด้วยการประหยัดมัธยัสถ์กันถ้วนหน้าตามแนวทางสุขนิยม ความสุขในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลกลับกลายเป็นการที่ปัจเจกบุคคลสามารถเข้าถึงเครื่องบริโภคบำเรอได้อย่างไม่ถูกกีดกันด้วยฐานะทางเศรษฐกิจและชาติกำเนิดในระบบวิธีคิดแบบสุขนิยมบนฐานประโยชน์นิยม

⁹[The Utopians] find pearls on their coasts, and diamonds and carbuncles on their rocks; they do not look after them, but, if they find them by chance, they polish them, and with them they adorn their children, who are delighted with them, and glory in them during their childhood ...”

“เขาเป็นคนที่มั่งมีจริงในวันนี้ แต่พรุ่งนี้ ... บ้านเรือนทรัพย์สินสมบัติของชนชั้นมั่งคั่งพินาศไปด้วยลูกกระเบิด” (p. 127) ข้อความนี้ของตัวละครรัฐ สรุปรวบยอดสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลได้เป็นอย่างดี ม.ร.ว.นิมิตรมงคลได้ผ่านถึงสังคมอันปราศจากความมอดอยากและความยากจน สังคมที่รับรองความกินดีอยู่ดีของประชาชนทุกคนอย่างถ้วนหน้า สังคมที่ผู้คนสามารถประกอบอาชีพอย่างมีความสุขและสามารถเข้าถึงวัตถุฟุ่มเฟือยได้อย่างทั่วถึง ในขณะที่นครรัฐของ Plato เสดียรอยู่ใต้บนหลักปรัชญาแห่งความยุติธรรม อันผูกโยงเข้ากับ “ความจริงอันนิรันดร์” ในหลักปรัชญาบริสุทธิ์ ในขณะที่นคร Utopia ของ Thomas More รักษาเสถียรภาพด้วยการน้อมเข้าหาภาวะ “ธรรมชาติ” อันไร้มารยาและสิ่งปรุงปนทางวัตถุ ในขณะที่แนวคิด “ความจริงอันนิรันดร์” และ “ธรรมชาติ” ใน *Republic* ของ Plato และ *Utopia* ของ Thomas More สืบสายสาแหรกทางความคิดเดียวกันในพัฒนาการของปรัชญาคลาสสิก สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลกลับวางอยู่บนภาวะอันนิ่งเสถียรเหนือเส้นแห่งความยากจน ซึ่งก็คือความนิ่งเสถียรจากโชคชะตาที่รวนเร แปรปรวน และไม่เสถียร ตามแนววิถีคิดแบบสุขนิยมเชิงประโยชน์นิยมในโลกอุตสาหกรรมสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม หากวิถีคิดแบบปรัชญาบริสุทธิ์ที่มีต้นสายในชนบปรัชญาคลาสสิกกรีก ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องไปสู่แนวปรัชญาแขนงต่างๆในโลกตะวันตกจนนำมาสู่ปฏิบัติการของโลกอุตสาหกรรมสมัยใหม่ มรดกทางความคิดรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดอย่างไม่ขาดสายผ่าน Plato และ Thomas More จนถึงมนุษย์ในโลกอุตสาหกรรมสมัยใหม่อย่าง ม.ร.ว.นิมิตรมงคล ก็คือรูปแบบวิถีคิดแบบสัมบูรณ์นิยม (absolutism) ที่ปรากฏอย่างชัดเจนในงานเขียนทั้งสามเรื่อง “ความจริงอันนิรันดร์” ใน *Republic* ของ Plato และแนวคิดเรื่อง “ธรรมชาติ” ใน *Utopia* ของ Thomas More ต่างก่อร่างบนวิถีคิดแบบสัมบูรณ์นิยมทั้งสิ้น ใน *ความฝันของนักอุดมคติ* รูปแบบของวิถีคิดแบบสัมบูรณ์นิยมจะปรากฏในการก่อสร้างภาวะเสถียรในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล ดังที่จะอภิปรายต่อไป

ภาวะเสถียร

สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลถูกสร้างด้วยองค์ประกอบอันก่อให้เกิดภาวะเสถียร วิชาการวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เช่นชีววิทยาและจิตวิทยาดังที่ปรากฏในนวนิยายก็ถือเป็นองค์ประกอบนั้น ใน *ความฝันของนักอุดมคติ* รุ่งจบการศึกษาจากอังกฤษด้านชีววิทยา และความรู้ด้านชีววิทยาของรุ่งก็ถูกนำมาใช้ก่อสร้างสังคมอุดมคติดังกล่าว ในบทที่ 24 รุ่งเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์โดยให้ชื่อว่า “ชีวิตน้อย ๆ ในเนื้อของเรา” (p. 147) โดยแสดงทรรศนะว่า มนุษย์ทุกคนในโลกก็คือร่างกายอันเดียวกัน

เนื่องจากการสืบพันธุ์ที่ผสมปนเปกันแยกเชื้อสายออกจากกันไม่ได้ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนในสังคมอุดมคติจึงควรทำงานร่วมกันอย่างกลมเกลียวในฐานะ “องคาพยพ” (p. 147) รุ่งสรุปว่า “ตัวเราและตัวท่านต่างก็เป็นชีวิตโดยกอบประขึ้นด้วยจุลินทรีย์ที่ทำงานประสานกันชาติไทยก็เป็นชีวิตโดยความปลงใจของคนไทยที่จะทำงานร่วมกันเป็นองคาพยพแห่งรัฐประเทศ ถ้าพลเมืองทำงานประสานกันดี เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ชีวิตของชาติในรัฐนั้น ๆ ก็ราบรื่น” (p.147)

ในบทความอีกฉบับที่รุ่งตีพิมพ์ภายใต้ชื่อ “กายเราที่เป็นอมร” (p. 148) รุ่งอ้างทฤษฎีทางชีววิทยาเพื่อแสดงให้เห็นว่า ร่างกายของมนุษย์ “เป็นอมร” หรือไม่มีวันตาย เพราะเซลล์ในร่างกายสามารถก่อกำเนิดตัวเองได้ และการก่อกำเนิดทายาทสืบสกุลก็เป็นผลจากการแยกตัวของเซลล์ ดังนั้นลูกหลานของผู้ให้กำเนิดก็คือผู้ต่อชีวิตของบิดามารดา: “มีส่วนหนึ่งในร่างกายมนุษย์ซึ่งเติบโตขึ้นในกายบุตร เป็นการต่อชีวิตพ่อแม่ออกไปอีกทอดหนึ่ง และส่วนน้อยกว่านั้นเติบโตขึ้นในกายหลาน เป็นการต่อชีวิตตายายออกไปอีกทอดหนึ่ง หากผู้ใดไม่รับบุตร สังขารของผู้นั้นก็ไม่ได้ตายหมดทั้งตัว เพราะมีส่วนน้อยในสังขารนั้นสืบช่วงชีวิตกันไปเป็นทอด ๆ มิรู้จบ” (p. 148) ในตอนอื่น ๆ ของนวนิยายรุ่งก่อสร้างสังคมอุดมคติด้วยคำอธิบายในเชิงชีววิทยาที่มีทิศทางคล้าย ๆ กัน คือ มนุษย์ทุกคนในสังคมควรตระหนักว่าทุก ๆ ปัจเจกบุคคลคือร่างกายเดียวกัน และสังคมก็คือร่างกายที่ควรทำงานไปด้วยกันในฐานะ “องคาพยพ” เดียวกัน ในขณะที่ “องคาพยพ” ทางสังคมนี้ก็ควรถูกวางระบบและโครงสร้างให้มีลักษณะมั่นคงและเสถียรอย่างเป็นอมรหรือเป็นนิรันดร์

เนื่องจาก *ความฝันของนักอุดมคติ* ของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล ถูกตีพิมพ์ช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง และเนื่องจากตัวบทบรรยายยึดโยงกับกระแสวิจิตรและทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ของโลกตะวันตก นวนิยายเรื่องนี้จึงน่าจะมีพื้นที่ให้การวิพากษ์วรรณกรรมด้วยกระแสแนวคิดของโลกตะวันตก โดยเฉพาะแนวคิดที่วิพากษ์วิทยาศาสตร์และสัมบูรณ์นิยมที่ถูกผลิตขึ้นในช่วงก่อนและหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

แนวคิดช่วงก่อนและหลังสงครามโลกมักวิพากษ์วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในฐานะระเบียบวิธีคิดอันลดทอนและมุ่งเอาชนะความไม่แน่นอน Martin Heidegger (1977) มองว่า แก่นแท้ของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ คือ “การวิจัย” ซึ่งการวิจัยในความหมายของเขาหมายถึงการลดทอนความหลากหลายอันจับต้องไม่ได้เพื่อแปรให้เป็นข้อมูลอันจะถูกควบคุมในหลักการและสูตรที่แน่นอนตายตัวเพื่อความสะดวกง่ายดายในการกระทำ

การของนักวิจัยต่อวัตถุ (p. 126)¹⁰ Guy Debord (2002) วิพากษ์วิธีคิดของนักทฤษฎีสังคมนิยมสมัยใหม่ว่าถูกตีกรอบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นเพียงการ “เลือก” กระทำการลดทอนและแบ่งแยกปรากฏการณ์ต่างๆออกเป็นชิ้นส่วนเพื่อแปรเป็นข้อมูลอันสามารถใช้สอยในการศึกษาตามแต่ความต้องการและความสนใจของ “ตัวกระทำ” หรือชนชั้นในสังคม (p. 22)¹¹ Debord มองว่ากระบวนการวิธีทางวิทยาศาสตร์คือวิธีการหนึ่งที่ชนชั้นในสังคมเลือกหยิบใช้สอยในการเอาชนะ ควบคุม และต่อรองทางสังคม Theodor Adorno (1973) มองว่า ระบบวิธีทางวิทยาศาสตร์คือการจัดเรียงความคิดต่อวัตถุต่าง ๆ เพื่อการนำเสนอวัตถุเหล่านั้นในระบบที่มีความเป็นเอกภาพ (p. 25)¹²

วิทยาศาสตร์อันลดทอน วิทยาศาสตร์อันตายตัว วิทยาศาสตร์อันกดทับความรวนเร ไม่เสถียรให้สนิทหนึ่งในภาวะเสถียร วิทยาศาสตร์อันสกัดข้อมูลที่กระจัดกระจายไว้ในระบบเอกภาพ วิทยาศาสตร์อันควบคุมความผกผัน วิทยาศาสตร์ อันเอาชนะความแปรปรวน เหล่านี้คือนัยที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดชีววิทยาสังคมของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลที่แสดงออกผ่านตัวละครรู้้ง แนวคิดทางชีววิทยาที่ตัวละครรู้้งนำเสนอมีกวนเวียนอยู่กับอุดมคติของโลกที่มนุษย์ทุกคนเป็นร่างกายอันหนึ่งอันเดียว ความเป็น “อันหนึ่งอันเดียว” หรือเอกภาพนี้มีนัยของการลดทอนความหลากหลายอืดเฟ้อของสังคมมนุษย์โลกให้เหลือเพียงหนึ่ง แม้รู้้งจะยืนยันถึงความหลากหลายทางชีววิทยา แต่ท้ายที่สุด ความหลากหลายเหล่านั้นก็ได้บรรจบหลอมรวมเป็น “กายเราที่เป็นอมร” ในเอกภาพของสังคมอุดมคติด้วยวิธีคิดแบบชีววิทยาที่เชื่อมโยงความแตกต่างหลากหลายขององค์ประกอบต่างๆอันถูกจัดตั้งและแบ่งแยกปักไว้ในฐานะข้อมูล ก่อนนำเข้าสู่ระบบที่มุ่งหาความเชื่อมโยงเพื่อหาเอกภาพให้กับข้อมูลต่าง ๆ เหล่านั้น

¹⁰“The real system of science consists in a solidarity of procedure and attitude with respect to the objectification of whatever is – a solidarity that is brought about appropriately at any given time on the basis of planning”

¹¹ดูบทที่ 83 “[The socialists’] scientific understanding did not include the awareness that some social groups have vested interests in maintaining the status quo, forces to maintain it, and forms of false consciousness to reinforce it. Their grasp of reality thus lagged far behind the historical reality of the development of science itself, which had been largely oriented by the *social requirements* arising from such factors, which determined not only what findings were considered acceptable, but even what might or might not become an object of scientific research.

¹²“... scientific systematics ... call for orderly organization and presentation of thoughts, for a consistent structure of topical disciplines, without insisting strictly, from the object’s point of view, upon the inner unity of its aspects”

ความ “อมร” หรือความเป็นนิรันดร์ของชีวิตที่รุ่มร่าเนอาก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิธีคิดทางวิทยาศาสตร์เช่นเดียวกัน วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์คือการแสวงหาความจริงของปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในทุกกาลเวลาตราบเท่าที่เงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในสูตรมาบรรจบกัน วิธีคิดแบบชีววิทยาที่เรียกร่องความ “อมร” หรือความเป็นนิรันดร์ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียว คือความพยายามสะกดความไม่เสถียรอันแปรปรวนในโลกไว้ในอุดมคติอันนิ่งเสถียร วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์จึงเกี่ยวโยงกับเสถียรภาพในอุดมคติของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล

ฐานวิธีคิดดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับทฤษฎีของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลเกี่ยวกับเศรษฐกิจในสังคมอุดมคติ ในบทที่ 21 ของนวนิยาย ตัวละครรุ่มร่าเนอไปถึงโลกที่ทองคำหมดคุณค่าในการรองรับระบบแลกเปลี่ยนเงินตรา ในบทที่ 22 ม.ร.ว. นิมิตรมงคลต้องการเห็นผู้คนหันมาแลกเปลี่ยนสินค้าด้วยสกุลเงินสากลที่ไม่แปรปรวนไปตามระบบที่อิงค่าเงินไว้กับทองคำ โดยการอ้างอิงทฤษฎีของ Lenin เงินตราในทฤษฎีของรุ่มร่าเนอเพิ่มความ “สับสน” “ประเดี้ยวเพื่อประเดี้ยวแพบ” (p. 133) หาความแน่นอนไม่ได้ สังคมอุดมคติอันวางอยู่บนอุดมคติแห่งเสถียรภาพจึงจำเป็นต้องละทิ้งระบบเงินตราแบบเก่า แต่สาเหตุที่สำคัญกว่านั้นก็คือการที่เงินตราเป็นต้นเหตุของการแก่งแย่งทำลายกันเองของมนุษย์จนเกิดเป็นสงครามต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์

ทฤษฎีที่พยายามล้มล้างความขัดแย้งและสงครามของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลมีความน่าสนใจ และอาจมีความสัมพันธ์กับความพยายามระงับพัฒนาการของประวัติศาสตร์และเวลาอันเลื่อนไหล อันจะนำไปสู่ภาวะอันเสถียรของสังคมอุดมคติยุคสมัยของ ม.ร.ว. นิมิตรมงคลคือช่วงเวลาที่มีความรับรู้ทางประวัติศาสตร์ในสังคมไทยมีรากฐานอยู่บนประวัติศาสตร์แบบชนบ (ซึ่งก็เป็นความรับรู้ประวัติศาสตร์แบบเดียวกันของคนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน)¹³ ประวัติศาสตร์แบบชนบคือวิธีการรับรู้ประวัติศาสตร์ที่นำข้อมูลเหตุการณ์มาเรียงร้อยต่อกันเป็นลำดับเหตุการณ์ (chronology) ในขณะที่ข้อมูลเหตุการณ์ที่นำมาประกอบสร้างเป็นประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้ล้วนเกี่ยวพันและวนเวียนอยู่กับความขัดแย้งและสงคราม ประวัติศาสตร์แบบชนบ คือการเลือกหยิบ

¹³ ประเด็นเรื่องประวัติศาสตร์ชนบและประวัติศาสตร์ใหม่ ผู้เขียนหยิบยืมทัศนะของ Michel Foucault ที่ปรากฏในบทนำของหนังสือ *The Archaeology of Knowledge* โดย Foucault (1972) กล่าวว่าประวัติศาสตร์แบบชนบ คือประวัติศาสตร์ของความต่อเนื่อง (continuities) ที่ก่อร่างจากการพอกพูนของเหตุการณ์ (irruption of events) ในขณะที่ประวัติศาสตร์ใหม่คือการก่อสร้างประวัติศาสตร์จากความไม่ต่อเนื่อง (discontinuities) เพื่อจัดเรียงเป็นกระบวนข้อมูล (series) ในโครงสร้างอีกรูปแบบ ซึ่งก่อให้เกิดคำถามต่าง ๆ ต่อโครงสร้างของประวัติศาสตร์แบบชนบ แต่เนื่องจากทฤษฎีดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับใจความหลักของบทความนี้ ผู้เขียนจึงขออภิปรายประเด็นโดยสังเขปในหมายเหตุ

เฉพาะข้อมูลซึ่งเป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งมาผูกโยงเป็นประวัติศาสตร์ หัวข้อต่าง ๆ ในความรับรู้ทางประวัติศาสตร์จึงประกอบไปด้วยความขัดแย้งและสงครามซึ่งเป็นศูนย์กลางของการนำเสนอ แม้จากตอนในประวัติศาสตร์ที่นำเสนอความกลมเกลียวก็ยังเกี่ยวพันกับความขัดแย้ง การผูกมิตรในประวัติศาสตร์ คือการหมกความขัดแย้งไว้ได้จากของความกลมเกลียว ความขัดแย้งจึงเป็นวัตถุดิบที่ก่อให้เกิดข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ก็คือวิธีคิดที่สร้างสำนึกเรื่องเวลา

ความขัดแย้ง คือประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ คือเวลาอันเคลื่อนไหวอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลที่ต้องการหยุดความขัดแย้งและสงครามก็คือการรับประวัติศาสตร์ไม่ให้ดำเนินต่อไป เมื่อประวัติศาสตร์ถูกระงับ ห้วงเวลาที่หยุดเคลื่อนตัวโลกในอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลอันไร้ความขัดแย้งจึงเป็นโลกอันเสถียรด้วยความไร้ประวัติศาสตร์และกาลเวลา อย่างน้อยก็เป็นประวัติศาสตร์และกาลเวลาในความหมายที่คนส่วนใหญ่คุ้นชิน

นัยสำคัญที่ทำให้ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลเฝฝั้นจะสร้างภาวะเสถียรในสังคมอุดมคติก็คือการหยุดระงับโชคชะตาที่ผกผันและไม่เสถียรของผู้คนในสังคม ดูเหมือนว่าข้อเสนอทุก ๆ ประการที่ตัวละครรัฐแสดงตลอดทั้งตัวบทของนวนิยายจะมุ่งสู่ความผันอันสูงสุดนี้ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลต้องการสังคมที่รับรองความกินดีอยู่ดีของปัจเจกบุคคลทุกชนชั้นและอาชีพ ทว่าในโลกความจริง “ไม่มีรัฐบาลใดสามารถให้ความคุ้มครองแก่ชนทุกชั้นได้เต็มที่ตามต้องการ ฉะนั้นก็จำเป็นต้องเพิกเฉยต่อคนบางคนบางชั้นเสียบ้าง” (p. 127) ดังเช่นที่ตัวละครรัฐได้กล่าวไว้ สังคมในอุดมคติจึงเป็นสังคมที่คนทุกคนมีความเป็นอยู่ที่มั่นคงแม้จะมีความสามารถและลักษณะทางชีววิทยาที่ต่างกัน และเป็นสังคมที่รัฐบาลสามารถรับรองได้ว่าจะไม่มีการแย่งชิงกันแต่คนเดียวที่จะต้องเผชิญกับโชคชะตาที่ผกผัน หรือโลกที่ไม่ “ประเดี๋ยวเพื่อประเดี๋ยวแพบ” ตามคุณค่าและพิษภัยอันไม่เสถียรของเงินตรา

ภาวะไม่เสถียรและการกดทับ

เสถียรภาพในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล แท้จริงคือเสถียรภาพที่ตั้งวางอย่างโง่งมบนพลังที่เป็นชั่วคราวข้าม ซึ่งก็คือพลังแห่งความไม่เสถียร ในขณะที่เสถียรภาพในสังคมอุดมคติของรัฐตั้งมั่นไร้ความเคลื่อนไหว พลังอันไม่เสถียรก็คอยทำงานเพื่อขับให้อุดมคตินั้นตั้งอยู่ได้อย่างนิ่งสงบบนฐานอันแปรปรวนไร้เสถียรภาพ กระนั้น ภาวะความไม่เสถียรก็คอยขับดันตนเองให้ปรากฏขึ้นบนตัวบทจนสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลแลดูคล้ายกับเสถียรภาพอันสงบนิ่งที่แข่งขันอย่างเก้งก้างเพื่อกดทับพลังความไม่เสถียรไม่ให้โดดเด่นเหนือตนเอง

ความพยายามของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลที่จะสะกิดพลังความไม่เสถียรในสังคมอุดมคติและก่อให้เกิดเวทีคัดค้านระหว่างสองแนวคิดนี้ ส่วนหนึ่งแสดงออกผ่านแนวคิดทางจิตวิทยาซึ่งถูกสร้างให้เป็นตัวแทนของเครื่องมือจัดการเสถียรภาพในความคิดของรุ่งในบทที่ 24 บทสนทนาของรุ่งในขณะที่กำลังถกเถียงกับวีรพันธ์ แสดงให้เห็นว่า ในแง่หนึ่ง ทฤษฎีทางจิตวิทยาสมัยใหม่ (ในยุคสมัยของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล) จะทำหน้าที่ในฐานะเครื่องมือควบคุมอันเสถียร: “ถ้าแกได้อ่านตำราจิตวิทยาที่เขียนขึ้นหลังสมัยสงคราม แกจะได้อ่านว่านับแต่โปรเฟสเซอร์ปาฟลอฟ¹⁴ ได้ค้นพบความลับแห่งการดำเนินงานของมันเป็นสมอง ... จิตวิทยาได้ก้าวขึ้นสู่ระดับของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ คือเป็นศาสตร์ที่ค้นความจริงจากการทดลอง ทั้งนี้โดยอาศัยเกาะเกี่ยวอยู่กับชีววิทยา” (p. 151) จิตวิทยาในความคิดของตัวละครรุ่ง ก็คือศาสตร์แห่งความจริงอันจริงแท้แน่นอนดังเช่นวิทยาศาสตร์ และเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์ ดินแดนแห่งจิตวิทยาก็คือดินแดนที่เสร็จสมบูรณ์ที่พร้อมจะทำหน้าที่ประกอบสร้างสังคมอุดมคติให้หนึ่งเสถียรด้วยพลังอันสมบูรณ์ของมัน และถึงแม้ยังมีความจริงทางจิตวิทยาที่ยังซ่อนตัวอยู่ในธรรมชาติ ในฐานะ “ความลับแห่งการดำเนินงานของมันสมอง” แต่ระเบียบวิธีอันเป็นวิทยาศาสตร์ของวิชาจิตวิทยาก็คือระเบียบวิธีที่เบ็ดเสร็จสมบูรณ์ซึ่งจะช่วยไขความจริงเหล่านั้นผ่านวิธีการเปิดโปง ในทหระณะของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลดังที่แสดงออกผ่านบทสนทนาของรุ่งนั้น “ความจริง” ทางจิตวิทยาและแม้แต่ “ความจริง” ทางวิทยาศาสตร์ มีลักษณะอันเสถียร อมรหรือเป็นนิรันดร์ ระเบียบวิธีแบบวิทยาศาสตร์ของวิชาจิตวิทยาสมัยใหม่ไม่ใช่ระเบียบวิธีอันแปรปรวน หากแต่เป็นวิธีการอันมั่นคงที่จะช่วยปลดแอกความจริงอันเสถียรให้เป็นที่รับรู้จากการหลบซ่อน รุ่งกล่าวว่า “วิทยาศาสตร์ได้ค้นพบความลับหลายร้อยหลายพันประการ และเปิดหุเปิดตาของเราสู่ความจริงซึ่งขัดแย้งกับคำสอนของปรัชญาเมธีแห่งโบราณกาล ทั้งปฏิเสธหลักการของปรัชญาเหล่านั้นที่ว่าในโลกนี้มีความจริงที่เด็ดขาด ในโลกนี้ไม่มีความจริงข้อใดเลยที่จริงเด็ดขาด” (pp. 64-65) การค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาไม่ใช่ความแปรเปลี่ยนเรรวนอันไม่เสถียร แต่เป็นการเปิดโปงความจริงอันเสถียรและเป็นอมรหรือเป็นนิรันดร์ให้ปรากฏต่อการรับรู้ จิตวิทยาในความคิดของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลผ่านตัวละครรุ่งจึงถือเป็นศาสตร์อันเสถียรถาวรที่ใช้ค้นหาองค์ความรู้อันเสถียร จริงแท้ และเป็นนิรันดร์

ในสังคมอุดมคติ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลเชื่อว่าจิตวิทยาควรทำหน้าที่เป็นเครื่องมืออันกำหนดจัดวางอาชีพการงานต่าง ๆ ให้กับประชากร เพื่อที่ประชากรแต่ละคนจะได้ทำหน้าที่ช่วยซ่อมบำรุง “กายเราที่เป็นอมร” หรือสังคมอุดมคติอันเสถียรอมรเป็นนิรันดร์

¹⁴ Ivan Pavlov (1849 – 1936) นักสรีรวิทยาชาวรัสเซีย

ในนวนิยาย ม.ร.ว.นิมิตรมงคลได้แสดงนัยผ่านตัวละครที่ว่า ความจริงเกี่ยวกับบุคลิกภาพและพฤติกรรมมนุษย์ในทางจิตวิทยาที่แบ่งบุคลิกภาพออกเป็น “เอกซ์โทรเวอร์ท” และ “อินโทรเวอร์ท” ได้ถูกค้นพบแล้วด้วยระเบียบวิธีทางจิตวิทยาสมัยใหม่ และความจริงที่ว่ามนุษย์ถูกแบ่งให้มีบุคลิกภาพสองแบบ คือ “เอกซ์โทรเวอร์ท” และ “อินโทรเวอร์ท” ก็เป็นความจริงที่เป็นอมรหรือเป็นนิรันดร์ ระเบียบวิธีแบบวิทยาศาสตร์ของวิชาจิตวิทยาสมัยใหม่คือระเบียบวิธีอันเป็นอมร และความจริงที่ถูกเปิดโปงด้วยวิธีการอันเป็นอมรก็คือความจริงที่เป็นนิรันดร์ แนวคิดที่ว่า บุคลิกภาพของมนุษย์ถูกแบ่งเป็นสองฝ่าย “เอกซ์โทรเวอร์ท” และ “อินโทรเวอร์ท” รวมถึงทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์อื่น ๆ ที่รู้งอ้างถึงจึงเป็นองค์ความรู้ที่เป็นความจริงที่เป็นนิรันดร์แล้วด้วยเหตุนี้ ตัวละครจึงมั่นใจว่า ในสังคมอุดมคติอันเสถียรของเขา นักจิตวิทยาพฤติกรรมหรือ “บีเฮวิเออริสต์” จะสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือกำหนดความพึงพอใจอย่างถาวรต่ออาชีพของปัจเจกบุคคล ตามแต่บุคลิกภาพ “เอกซ์โทรเวอร์ท” และ “อินโทรเวอร์ท” ที่แต่ละคนได้รับจากธรรมชาติจะนำพา ในขณะที่รู้งอธิบายถึงคุณูปการของจิตวิทยาในสังคมอุดมคติของเขาให้แก่วีรพันธ์ รู้งกล่าวว่า “พวกบีเฮวิเออริสต์จะจัดสร้างนิสัยชอบทำนา หรือทำสวน หรือชอบขับขี่เครื่องยนต์ หรือชอบเดินเครื่องจักร หรือชอบยกของหนักให้แก่ทารกที่มีประสาทกล่อมเนื้อว่องไว แต่จะสร้างนิสัยช่างเขียน ช่างปั้น ช่างก่อสร้าง นักประพันธ์ นักวิทยาศาสตร์ ให้แก่ทารกที่มีเส้นประสาทความรู้สึกว่องไว” (p. 156) ในสังคมอันเสถียรและเป็นนิรันดร์ของรู้ง แม้แต่เจตจำนงของประชากรก็สมควรที่จะต้องยืนอยู่อย่างเสถียรถาวรผ่านการปลูกสร้างโดยนักจิตวิทยาพฤติกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่า สังคมในอุดมคติของรู้ง คือสังคมอันเสถียรที่ปลูกสร้างเจตจำนงอันเสถียรและจากข้อความที่คัดลอกมาดังกล่าวก็สามารถทำให้ได้ข้อสรุปว่า ในสังคมอุดมคติของรู้ง รัฐจะพยายามทำให้ประชากรยึดอาชีพที่ตนได้รับมอบหมายอย่างถาวร รัฐอันเสถียรและเป็นนิรันดร์จะพยายามจัดวางปัจเจกบุคคลในตำแหน่งหน้าที่ที่เหมาะสมกับจริตของบุคคลนั้น ๆ และไม่ปรารถนาให้มีการเปลี่ยนแปลงเจตจำนงต่ออาชีพเพื่อรักษาภาวะอันเสถียรและเป็นนิรันดร์ในอุดมคติ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลบรรยายเกี่ยวกับสังคมในอุดมคติจะกีดกร่อนความเสถียรถาวรของตนเองและเปิดโปงอาการที่จะบ่งชี้ว่า สังคมอุดมคติของรู้ง คือความไม่เปลี่ยนแปลงอันตั้งอยู่บนความเปลี่ยนแปลง และเป็นภาวะเสถียรอันตั้งอยู่บนภาวะไม่เสถียร อันที่จริงแล้ว ความคิดของรู้งที่ต้องการให้ “บีเฮวิเออริสต์” เข้ามาจัดการกำหนดหน้าที่การอาชีพของปัจเจกบุคคลนั้น เป็นทางออกของปัญหาที่วีรพันธ์ตั้งคำถามขึ้นก่อน “ถึงจะรู้ว่าเขาเป็นอินโทรเวอร์ทหรือเอ็กซ์โทรเวอร์ท ก็เป็นการยากนักที่รัฐจะจัดหางานให้เขาทำโดยเหมาะสม ... เอ็กซ์โทรเวอร์ท 99 เปอร์เซ็นต์อาจคิดว่าตน

ควรเป็นอธิบดีโยธาเทศบาล และไม่พอใจที่ถูกมอบให้กวาดถนน” (p. 154) ปัญหาที่วีรพันธ์ตั้งกระทู้ต่อรัฐแฝงนัยของความแปรปรวนผกผันที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในสังคมอุดมคติของรัฐ ปัญหาดังกล่าวนั้นก็คือ การจะอย่างไรให้ผู้คนพึงใจต่ออาชีพและยึดอาชีพนั้นอย่างถาวรโดยไม่เปลี่ยนแปลงเพื่อเสริมสร้างภาวะเสถียรให้กับสังคมอุดมคติแนวทางในการแก้ปัญหาของรัฐก็คือการให้ “บีเฮฟวิเออริสต์” เข้ามาจัดการฉีดเจตจำนงต่ออาชีพอันแปรปรวนไม่เสถียรให้กลับกลายเป็นถาวรและเสถียรอย่างนิรันดร์ สมกับความเป็นสังคมองคาพยพแห่งเสถียรภาพ หรือ “กายเราที่เป็นอมร”

ตัวบทที่พยายามบำรุงรักษาความเสถียรของสังคมอุดมคติใน *ความผันของนักอุดมคติ* นั้น แท้จริงเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ก่อกำเนิดขึ้นและตั้งอยู่บนความไม่เสถียรและปรวนแปร กล่าวคือ ภาวะอันเสถียรในอุดมคติตั้งอยู่ในฐานะภาวะอันกดทับความไม่เสถียรปรวนแปรต่าง ๆ ในบทที่ 26 รัฐเริ่มต้นอธิบายแนวคิดสังคมอุดมคติโดยเริ่มจากการคาดการณ์ถึงปัจจัยความเป็นไปได้ต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ความไม่เสถียรแปรปรวน รัฐได้แสดงนัยที่อาจตีความได้ว่า ความแปรปรวนอันน่ากลัวที่สุดที่จะนำไปสู่การบ่อนทำลายภาวะอันเสถียรของรัฐอุดมคติก็คือเจตจำนงของปัจเจกบุคคล และการจัดการกับความผกผันของเจตจำนงก็คือหน้าที่ที่รัฐจะต้องเข้าไปก้าวก่ายเพื่อแก้ไขให้ความแปรปรวนเหล่านั้นกลับกลายเป็นเจตจำนงอันเสถียรถาวร รัฐกล่าวว่า “พลเมืองคนไหนว่างงาน รัฐจะต้องสอบสวนให้รู้เหตุผล ถ้าเขาถูกออกจากการงานเพราะกระทำผิด เขาจะต้องถูกลงโทษตัดสันดานแล้วส่งตัวกลับไปทำงานเดิม ถ้าเขาออกจากงานเพราะความเกียจคร้าน รัฐจะต้องหางานอื่นให้ทำ” (p. 150) มนุษย์ที่เกิดใหม่ทุกคนย่อมถือกำเนิดมาพร้อมกับเจตจำนงอันแปรปรวน และรัฐจะต้องระงับความแปรปรวนนั้นทุกครั้งที่มีทารกถือกำเนิดขึ้นใหม่ นอกจากมือของ “บีเฮฟวิเออริสต์” ที่จะคอยจัดการสร้างความเสถียรให้กับเจตจำนงต่ออาชีพของปัจเจกตั้งแต่ยังเป็นทารก หากมีความผกผันเกิดขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลเข้าสู่สัมมาชีพ เมื่อทารกที่ “บีเฮฟวิเออริสต์” ได้ปลูกเพาะความรักในอาชีพการงานหนึ่ง แต่กาลต่อมาบุคคลผู้นั้นไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ถูกกำหนดตั้งแต่เป็นทารกนั้นได้ รัฐจะต้องเข้าไปแก้ไขหรือโยกย้ายให้บุคคลผู้นั้นกลับเข้าสู่ที่ทางที่ถูกต้องเพื่อรักษาภาวะเสถียรของสังคมอุดมคติให้มั่นคงและถาวร งานการสะกดเจตจำนงอันไม่เสถียรของทั้งนักจิตวิทยาพฤติกรรมและรัฐจึงต้องดำเนินตลอดเวลาเมื่อทารกเกิดใหม่ นักจิตวิทยาพฤติกรรมและรัฐคือเครื่องมือที่สะกดความไม่เสถียรให้เสถียร ภาวะอันเสถียรของสังคม อุดมคติใน *ความผันของนักอุดมคติ* จึงไม่ใช่ความเสถียรที่สามารถดำเนินไปได้โดยปราศจากการควบคุมดังเช่นเข็มนาฬิกา แต่เป็นการจัดการให้เสถียรโดยอาศัยการซ่อมเปลี่ยนแปลงอันจะต้องกระทำอย่างเป็น

นิรันดร์เพื่อให้ภาวะอันเสถียรนั้นเป็นนิรันดร์ ราวกับว่าภาวะเสถียรนั้นจะต้องค้ำยันตัวเองด้วยความไม่เสถียร เพื่อต่อสู้กับความไม่เสถียรที่คอยค้ำยันตนเองอยู่

นอกจากความต้องการรักษาเจตจำนงอันรวนเรของสมาชิกในสังคมอุดมคติให้เสถียร ตัวละครยังคาดการณ์ถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดความรวนเรในความต้องการของรัฐ เพื่อระงับความรวนเรในความต้องการของรัฐ รัฐเสนอแนวทางให้รัฐต่าง ๆ ในสังคมโลกตกลงร่วมกันผ่าน “องค์การ” อันจะกำหนดว่ารัฐแต่ละรัฐจะมุ่งเน้นที่การผลิตสินค้าและบริการใดเพื่อใช้พยุความกินดีอยู่ดีของประชากรโลก

“สยามควรได้รับมอบหน้าที่ทางเศรษฐกิจเพียงบางอย่าง เช่น ปลูกข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ถั่ว พริกไทย และพืชผลในเขตร้อนบางชนิดที่จะปลูกในแห่งอื่นไม่ได้ดีกว่าในแหลมทอง ... ประเทศที่ได้รับมอบให้สร้างเครื่องจักรจะต้องส่งเครื่องจักรมาให้เราอย่างอุดมสมบูรณ์ ... ชาวบริเตนซึ่งเป็นผู้ส่งสินค้าผ้ามาให้เราจะต้องไม่พุ่มเพอียไปกว่าเราผู้ปลูกข้าวขายให้เขา ...” (น. 157)

บนพื้นฐานของความกลัวต่อการแข่งขันขัดแย้งระหว่างรัฐอันจะนำไปสู่ความผกผันเปลี่ยนแปลงและไม่เสถียรของสังคมอุดมคติ รัฐต้องการให้เกิดการกำหนดหน้าที่ที่รัฐแต่ละรัฐควรได้รับเพื่อการผลิตที่ต่อเนื่อง เสถียร และไม่เปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับวิถีคิดแบบองค์การที่แต่ละประเทศจะทำหน้าที่เสมือนอวัยวะอันซับซ้อนเคลื่อนโลกอันเปรียบเหมือนร่างกายทั้งมวล สยามผลิตสินค้าเกษตรกรรมเขตร้อน บริเตนผลิตผ้า รัฐบางรัฐผลิตเครื่องจักรอุตสาหกรรม เมื่อแต่ละรัฐไม่คาบเกี่ยวผลประโยชน์จนเกิดการแข่งกันความผกผันจากความขัดแย้งก็ไม่เกิดขึ้นในสังคมอุดมคติ เมื่อความผกผันในการผลิตของแต่ละรัฐถูกระงับไป แต่ละรัฐก็สามารถกำหนดได้ว่าจะจัดเจตจำนงอันเสถียรต่ออาชีพใดเข้าสู่ตัวปัจเจกด้วยมือของจิตวิทยาพฤติกรรม ดังที่รัฐได้อธิบายแก่วีรพันธ์ว่า “... เป็นหน้าที่ของบีเฮฟิเอริสต์ที่จะจัดการอบรมสร้างนิสัยของทารก โดยคำนึงถึงความสามารถประจำตัวของทารกฝ่ายหนึ่ง กับความต้องการของรัฐในทางเศรษฐกิจอีกอย่างหนึ่ง ถ้าสยามต้องการข้าวมาก ทารกไทยจะต้องถูกอบรมสร้างนิสัยให้เป็นชาวนาส่วนมาก” (p. 155)

แม้ตัวบทของนวนวนิยายจะปราศจากข้อความที่มีความหมายบ่งชี้ถึงความแปรปรวนในสังคมอุดมคติ แต่ร่องรอยของความแปรปรวนก็ปรากฏอยู่ภายใต้ถ้อยคำในข้อเขียน เจตจำนงในอาชีพ ความต้องการในการผลิตของรัฐ เหล่านี้คือปัจจัยอันไม่เสถียรที่เบียดแทรกขึ้นตลอดเวลาในตัวบทอันบรรยายถึงสังคมอุดมคติอันเสถียรของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล การปลูกสร้างความเสถียรของสังคมอุดมคติแท้จริงก็คือการกดทับและต่อสู้กับความแปรปรวนผกผันที่พยายามเบียดแทรกตัวบทอันเสถียรและเป็นอมร

หรือเป็นนิรันดร์ ความเสถียรของสังคมอุดมคติจะมั่นคงและอมรได้ก็ด้วยความผกผันแปรปรวน จึงอาจกล่าวได้ว่า เสถียรภาพอันอมรดังกล่าวนั้น แท้จริงก็คือเสถียรภาพบนความแปรปรวน

นอกจากความแปรปรวนที่คอยค้ำยันสังคมอุดมคติอันเสถียรนิรันดร์ให้ทรงตัวอยู่ได้อย่างมั่นคง ยังมีความเปลี่ยนแปลงอีกที่มีบทบาทในการค้ำยันภาวะเสถียรในตัวบทของนวนิยายเรื่องนี้ จากข้อความในบทความ “กายเราที่เป็นอมร” ที่รุ่งเขียนให้หนังสือพิมพ์และปรากฏในบทที่ 26 ของนวนิยาย “โลกทุกวันนี้ยังไม่เป็นสุข ก็เพราะมนุษย์ไม่รู้จักหน้าที่ของตนที่ต้องกระทำเพื่อส่วนรวม” (p. 153) รุ่งกำลังพูดถึงการคงอยู่ของสังคมอันเป็นนิรันดร์ที่จะสามารถตั้งอยู่ได้ด้วยมือของบุคคลต่าง ๆ ที่ช่วยซ่อมบำรุงความเป็นนิรันดร์นั้น เช่นเดียวกับชาว Utopia ในงานเขียนของ Thomas More ที่ทำหน้าที่อย่างมดงานในการซ่อมบำรุงอาคารบ้านเรือนต่าง ๆ ให้คงสภาพถาวร สังคมอุดมคติของรุ่งก็สามารถตั้งอยู่ได้อย่างเสถียรและเป็นนิรันดร์บนมือของประชากรที่คอยเปลี่ยนแปลงซ่อมบำรุงส่วนต่าง ๆ ในสังคมให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง ในบทที่ 27 “ถ้าหากจุลินทรีย์แม้แต่ตัวเดียวต้องประสบภัย มันสมองก็จะส่งกล่อมเนื้อที่ขาให้ยกเท้าหนีหนามแล้วส่งมือให้ถอนหนามนั้นเสีย” (p. 158) รุ่งเปรียบสังคมเป็นร่างกาย และประชาชนแต่ละบุคคลก็คืออวัยวะต่าง ๆ ที่ต้องทำงานซ่อมแซมให้ “องคัพยพ” คงอยู่ได้อย่างถาวรและเสถียร จึงกล่าวได้ว่า องคัพยพของสังคมอุดมคติสามารถคงภาวะอันเสถียรไม่เปลี่ยนแปลงได้ด้วยความสามารถที่ซ่อมบำรุงให้องคัพยพไม่มีความเปลี่ยนแปลง

ย้อนกลับไปประเด็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่คอยควบคุมเนื้อหาเกือบทั้งหมดในนวนิยาย *ความผันของนักอุดมคติ* วิธีการแบบวิทยาศาสตร์อันเสถียรและเป็นส่วนหนึ่งที่คอยควบคุมความเสถียรของสังคมอุดมคติ แท้จริงก็เป็นเพียงความเสถียรที่ทรงตัวอยู่บนความเรรวนและปรวนแปรของวัตถุอันนักวิทยาศาสตร์พยายามจับต้องเพื่อทำความเข้าใจ Martin Heidegger (1996) อภิปรายถึงวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ในฐานะวิธีคิดที่สะกดกันความแปรปรวนและไม่เสถียร โดยให้เหตุผลว่า “ข้อเท็จจริงที่จับต้องได้” (facticity) เป็นข้อเท็จจริงเบื้องต้นที่ลดทอนจาก “สัจสัมบูรณ์” (being) ข้อเท็จจริงที่จับต้องได้นั้นเป็นเบื้องต้นที่อุบัติขึ้นเพื่อใช้จับต้องความจริงในชีวิตประจำวันและเป็นข้อเท็จจริงที่ “มีอยู่อย่างวัตถุวิสัย” (objectively present) ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่มีลักษณะลดทอนเพื่อทำความเข้าใจชีวิตประจำวัน ซึ่งชีวิตประจำวันก็เป็นรูปแบบของความจริงที่ลดทอน จับต้องได้ และมีอยู่ในวัตถุวิสัย Heidegger (1977) เสริมว่า ข้อเท็จจริงที่จับต้องได้นั้นเป็นเบื้องต้นคือข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ และเป็นข้อเท็จจริงที่จะถูกนำเข้าสู่กระบวนการแบบวิทยาศาสตร์ในการสร้างสูตรและหลักการอันเป็นเอกภาพเพื่อทำ

ความเข้าใจและควบคุมปรากฏการณ์และโลก อย่างไรก็ตาม วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ทำได้แค่เพียงสร้างเอกภาพปลอมให้แก่ปรากฏการณ์ต่าง ๆ เอกภาพทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นเพียงสิ่งปลุกสร้างที่ผู้วิจัยด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ประกอบขึ้นเองตามมโนสำนึกในชีวิตประจำวัน และเป็นเอกภาพในฐานะสิ่งปลุกสร้างที่ไม่มีวันเสร็จสิ้น เพราะเนื้อแท้ของวิทยาศาสตร์ก็คือการวิจัยเพื่อสร้างเอกภาพปลอมใหม่ ๆ ออกมาให้ไม่มีวันสิ้นสุด (p. 124)¹⁵ และหากอธิบายผ่านแนวคิดของ Guy Debord (2002) วิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์จะเป็นเพียงเอกภาพที่ถูกอคติในชีวิตประจำวันกำหนดให้ก่อตัวขึ้นตามแต่อุดมการณ์ของบุคคลในแต่ละชนชั้น Heidegger (1977) อธิบายต่อว่าวิธีการแบบวิทยาศาสตร์เกี่ยวพันกับการแปลงโลกให้เหลือเป็น “ภาพ” สำหรับการจับจอง ซึ่งการจับจองดังกล่าวคือการพยายามแปลงโลกเพื่อการเอาชนะ หมายถึง การเอาชนะความอึดเพื่อที่อยากแก่การทำความเข้าใจให้เหลือเป็นเพียง “ภาพ” ที่สามารถจ้องดูได้อย่างสะดวกสบาย (p. 134)¹⁶ โลกในฐานะ “ภาพ” จึงเป็นสิ่งก่อสร้างจากอคติของปัจเจกบุคคล และเอกภาพของปรากฏการณ์ที่วิทยาศาสตร์เชื่อมั่นว่าเป็นจริงและเป็นนิรันดร์ แท้จริงเป็นเพียงเอกภาพปลอมที่ปลุกสร้างโดยอคติของผู้วิจัย นอกจากนี้ เอกภาพทางวิทยาศาสตร์ยังเป็นเอกภาพที่ไม่สากล เพราะเนื้อแท้ของวิทยาศาสตร์ คือการวิจัยที่ต่อเนื่องโดยไม่มีวันสิ้นสุด เอกภาพทางวิทยาศาสตร์จึงไม่ใช่เอกภาพที่สมบูรณ์ หากแต่เป็นเอกภาพที่อ่อนแอ ไร้สมบูรณ์ ไร้ที่สิ้นสุด และโอนเอียงไปตามอคติของผู้วิจัย

วิทยาศาสตร์ที่ดูเหมือนว่าจะช่วยรักษาเสถียรภาพในสังคมอุดมคติจึงทำได้เพียงสร้างเสถียรภาพปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอีกถ้อยหนึ่งจากชั้นเศษข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกนำมาประกอบเข้าด้วยกันด้วยสัมพันธ์ภาพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยอคติ องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ดูเหมือนจะถูกวางอยู่บนความนิ่งเสถียรสมบูรณ์ แท้จริงก็คือองค์ความรู้ที่ได้แต่พยายามสะกดระงับความแปรปรวนอืดเพื่อของโลกให้อยู่ภายใต้หน้ากากของเอกภาพอันเสถียรสมบูรณ์ ในขณะที่ความแปรปรวนอืดเพื่อนั้นก็จะยังคงอยู่ภายใต้การบดบังในฐานะผลงานวิจัยที่มีแก่นแท้ในความไม่สิ้นสุดสมบูรณ์ ดังนั้น วิทยาศาสตร์ทางจิตวิทยาในแบบฉบับของรุ่งที่ประกอบด้วย “ปีเพอวิเออริสต์” ผู้อธิบายบุคลิกภาพอันแปรปรวนของมนุษย์ให้เหลือเพียงสองชั่ว และชีววิทยาของรุ่งที่ใช้อธิบายความแปรปรวนของ

¹⁵ ... research is not ongoing activity because its work is accomplished in institutions, but rather institutions are necessary because science, intrinsically as research, has the character of ongoing activity.

¹⁶ The fundamental event of the modern age is the conquest of the world as picture. The word “picture [*Bild*] now means the structured image [*Gebild*] that is the creature of man's producing which represents and sets before.

ชีวิตที่เหลือเป็น “องคาพยพเดียว” เหล่านี้ก็เป็นเพียงความพยายามของอุดมคติอันเสถียรในการสะกดและลดทอนความเปลี่ยนแปลงผกผันอันไม่เสถียรให้อยู่ภายใต้อำนาจควบคุม ในขณะที่เดียวกัน เอกภาพของวิทยาศาสตร์ก็ได้เป็นเอกภาพที่หยุดนิ่งและตายตัว หากแต่เป็นเอกภาพที่อัดแน่นขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากแก่นแท้ของความเป็นวิทยาศาสตร์เองก็อยู่บนรากฐานของการวิจัยที่ผูกเอกภาพใหม่ ๆ ขึ้นตลอดเวลาอย่างไม่รู้จบสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าอุดมคติอันเสถียรของรังธีอากำเนิดขึ้นจากฐานแห่งภาวะแปรปรวนไม่เสถียร และความเสถียรก็ถือกำเนิดและคงสภาพอยู่ได้ด้วยความไม่เสถียร หากแต่ความไม่เสถียรกลับถูกเหยียบทับไว้ภายใต้หน้ากากของเอกภาพอันเสถียรสมบูรณ์

ความพยายามระงับประวัติศาสตร์และกาลเวลาในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลก็ยืนอยู่บนฐานวิธีคิดเดียวกันนี้ วิทยาศาสตร์ของรังธีคือวิทยาศาสตร์แห่งความเป็นสากล ความจริงทางจิตวิทยาและชีววิทยาที่ประกอบสร้างสังคมอุดมคติของรังธีก็ตั้งอยู่บนความเชื่อในเอกภาพที่จริงแท้และเป็นจริงเหนือยุคสมัยและกาลเวลา ในขณะที่สังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล คือสังคมที่จะระงับความขัดแย้งและสงครามอันเป็นสิ่งขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ ในขณะที่สังคมอุดมคติจะระงับความขัดแย้งที่ไม่เป็นเอกภาพ และในขณะที่ประวัติศาสตร์ คือกาลเวลา สิ่งที่สังคมอุดมคติแห่งนี้จะทำได้ดีที่สุดก็คือการกดทับความขัดแย้งเอาไว้ภายใต้หน้ากากแห่งเอกภาพอันกลมเกลียว ในความเป็นจริง ร่องรอยของความขัดแย้งต่าง ๆ ปรากฏขึ้นมากมายในสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล ร่องรอยเหล่านี้สะท้อนผ่านความพยายามของรัฐที่จะจัดการกับบุคคลที่ตกงานหรือเกียจคร้านเนื่องจากไม่พึงใจในอาชีพ ผ่านความพยายามของ “บีเฮพวิเออริสต์” ในการบ่มเพาะเจตจำนงของประชากรให้พึงพอใจในอาชีพที่ถูกกำหนด หรือแม้แต่รอยร้าวของวิธีการ “บีเฮพวิเออริสต์” ที่ทำให้รัฐต้องเข้ามาจัดการกับบุคคลที่ตกงานหรือเกียจคร้านเนื่องจากไม่พึงใจในอาชีพ ด้วยร่องรอยความขัดแย้งเหล่านี้ ความเป็นเอกภาพของ “กายเราที่เป็นอมร” จึงตั้งอยู่ได้บนความขัดแย้งและไม่เป็นเอกภาพที่คอยเบียดแทรกและรอรับการจัดการให้เป็นเอกภาพโดยมือของรัฐและนักจิตวิทยาพฤติกรรม สังคมอุดมคติอันไร้ความขัดแย้ง ไร้ประวัติศาสตร์ ไร้กาลเวลา และเป็นเอกภาพของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลจึงต้องตั้งอยู่บนความขัดแย้ง ประวัติศาสตร์ กาลเวลา และความไร้เอกภาพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บทสรุป

นวนวนิยาย *ความฝันของนักอุดมคติ* ของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลจึงมีความน่าสนใจด้วยเหตุตั้งชื่อเรื่องก่อนหน้านี้นี้ *ความฝันของนักอุดมคติ* คือการก่อสร้างอุดมคติอันเสถียรบนความเคลื่อนไหวอันไม่เสถียรที่เปลี่ยนแปลงและแปรปรวน อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยอันสร้างสังคมอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลคล้ายคลึงกับความพยายามจำกัดความภาวะอันสมบูรณ์ของสัตว์ (being) ในวิถีคิดของปรัชญาบริสุทธิ ซึ่งพยายามค้นหาทำความเข้าใจความหมายและภาวะของสัตว์อันสมบูรณ์ เสถียร และเป็นนิรันดร์ ทว่าความพยายามค้นหาสัตว์ของนักปรัชญาในสายนี้ก็เปิดช่องให้ความไม่สมบูรณ์แสดงตัวเบียดแทรกหรือแม้แต่กัดกินสัตว์อันบริสุทธินั้น และในขณะที่ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลได้แสดงทรรศนะทางการเมืองในแบบสังคมนิยมเสรีได้อย่างจับใจในหลายตอนของตัวบท ในขณะที่ *ความฝันของนักอุดมคติ* ดูเหมือนจะเป็นการบอกเสียงแห่งการปลดแอกกลุ่มคนที่ถูกกดทับ ในขณะที่ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลคือเหยื่อของการปิดกั้นทางความคิดและต้องทนทุกข์ทรมานจากการแสดงออกทางการเมือง ในขณะที่ การโยยหาเสถียรภาพใน *ความฝันของนักอุดมคติ* อาจเกี่ยวพันกับโชคชะตาที่ผกผันอัน “ประเดี๋ยวเพื่อประเดี๋ยวแปบ” ในชีวิตของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล และในขณะที่ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลคือเหยื่อของการกดทับ แต่แนวคิดอุดมคติของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคลที่ถ่ายทอดในหนังสือ *ความฝันของนักอุดมคติ* กลับมีภาวะของการกดทับที่ทั้งชุกชอนและแสดงตัวอย่างเปิดเผยในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ ในขณะที่นักปรัชญาบริสุทธิพยายามอธิบายถึงภาวะอันสมบูรณ์ทั้งด้วยภาษาอันไม่เสถียรในชีวิตประจำวัน หรือแม้แต่ด้วยภาษาที่ถูกสร้างขึ้นเป็นพิเศษเพื่อรองรับแนวคิดอันเหนือธรรมชาติดังกล่าว แต่ดูเหมือนคำจำกัดความของภาวะอันสมบูรณ์นี้ก็ยังคงเป็นที่ถกเถียงและยังหาจุดสิ้นสุดไม่ได้ การประกอบสร้างภาวะอันเสถียรใน *ความฝันของนักอุดมคติ* ก็คงตกอยู่ในชะตากรรมเดียวกัน ในแง่หนึ่ง ม.ร.ว.นิมิตรมงคลอาจพึงพอใจเพียงได้เห็นเสถียรภาพบังเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์แค่ในระดับปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดกลไกอันนำไปสู่เสถียรภาพเพียงแค่นี้ในระดับชีวิตปฏิบัติ และไม่ได้มุ่งหวังที่จะก่อสร้างเสถียรภาพจริงอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสัตว์อันสมบูรณ์ แต่ในอีกแง่หนึ่ง *ความฝันของนักอุดมคติ* อาจเป็นสักขีพยานที่แสดงให้เห็นว่า อุดมคติในโลกไม่มีทางบรรจบกับเสถียรภาพอันสมบูรณ์นี้ได้ ในทุกขณะที่ความเสถียรสมบูรณ์ถูกนำเสนอด้วยภาษาหรือสัญญา ภาวะดังกล่าวก็จะยังคงอันตรธาน และทุกครั้งที่ความเสถียรถูกหยิบขึ้นมาพูดถึง อภิปราย ถกเถียง หรือก่อสร้าง ความไม่เสถียรก็จะยิ่งเบียดแทรกทำลายเมื่ออุปลักษณ์หรือนามนัยอันไม่รู้จบที่แวดล้อมแนวคิดอันเสถียรผุดขึ้นขัดขวางไม่ให้ภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นได้ในความเป็นจริง

บรรณานุกรม

- ชาติชาย เทพแบ่ง. (2540). *ความคิดทางการเมืองของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์*.
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพล ใจจริง. (2552). *การเมืองไทยสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายใต้
ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2491-2500)*. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). *นวนวนิยายกับสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว. (2534). *ความฝันของนักอุดมคติ*. ใน *อรสม สุทธิสาคร
(บรรณาธิการ). รวมชีวิตและงาน ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์*. หน้า 37-175.
กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- บรรจบพันธุ์ นวรัตน์ ณ อยู่ธยา. (2494). *ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ วิญญาณอิสระใน
พันธนาการ*. ใน *อรสม สุทธิสาคร (บรรณาธิการ). รวมชีวิตและงาน ม.ร.ว.
นิมิตรมงคล นวรัตน์*. หน้า 15-17. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- บุษบา บัวสมบุญ. (2536). *การศึกษาเปรียบเทียบนวนิยายแนวคิดสังคมอุดมคติใน
เรื่อง อะ ไมเคิล ยูโทเปีย เรื่องเมืองนิมิตร และเรื่องวอลเดิน ทุ*. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์. (2541). *รายงานผลวิจัย วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองใน
วรรณกรรมไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2519*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วันดี ศรีสวัสดิ์. (2544). *อุดมรัฐของ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์*. *ลานปัญญา* 4: 31-42.
- วีรวัฒน์ อินทรพร. (2553). *เมืองนิมิตร: “อุดมทัศน์” ของนักอุดมคติ*. *วารสารวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์* 6: 209-256.
- สด คุรุเมโรหิต. (2492). *ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ ในความระลึกของข้าพเจ้า*. ใน
อรสม สุทธิสาคร (บรรณาธิการ). รวมชีวิตและงาน ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์.
หน้า 21-27. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- อรสม สุทธิสาคร. (2534). *ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ วิญญาณอิสระในพันธนาการ*.
ใน *อรสม สุทธิสาคร (บรรณาธิการ). รวมชีวิตและงาน ม.ร.ว.นิมิตรมงคล
นวรัตน์*. หน้า 115-138. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- Adams, R. M. (2003). Introduction. In Adams, R. M., & Logan, G. M. (eds)
T. More, Utopia. pp.11-30. Cambridge: Cambridge University Press.

- Adorno, T. W. (1973). *Negative Dialectics* (E. B. Ashton Trans.). New York: Continuum.
- Debord, G. (2002). *The Society of the Spectacle* (K. Knapp Trans.). Canberra: Treason Press.
- Foucault, M. (1972). *The Archeology of Knowledge and the Discourse on Language* (A. M. S. Smith Trans.). Pentheon Books: New York.
- Heidegger, M. (1977). *The Question Concerning Technology, and Other Essays* (W. Lovitt Trans.). New York: Harper & Row.
- Heidegger, M. (1996). *Being and Time: A Translation of sein und zeit* (J. Stambaugh Trans.). Albany: State University of New York.
- More, T. (2012). *Utopia* (D. Baker-Smith Trans.). London: Penguin Books.
- Plato. (1973). *The Republic and Other Works* (B. Jowett, Trans.). Toronto: Anchor.
- Suksang, D. (1994). Muang Nimit [a dream city. in Thai.] by Nimitmongkon Nawarat. *Utopian Studies* 5: 170-175.